

Време на реформи: Состојби и перспективи на процесот на проширувањето на Европската Унија

Васко Наумовски
Александар Спасеновски
Јован Андоновски

Време на реформи: Состојби и перспективи на процесот на проширувањето на Европската Унија

Васко Наумовски
Александар Спасеновски
Јован Андоновски

Импресум

Наслов:

Време на реформи: Состојби и перспективи на процесот на проширувањето на Европската Унија

Автори:

Васко Наумовски, вонреден професор на Правниот факултет „Јустинијан Први“, Универзитет „Свети Кирил и Методиј“ во Скопје

Александар Спасеновски, вонреден професор на Правниот факултет „Јустинијан Први“, Универзитет „Свети Кирил и Методиј“ во Скопје

Јован Андоновски, доцент на Правниот факултет, Универзитет „Гоце Делчев“ во Штип

Издавач:

Фондација Конрад Аденауер, претставништво во Република Северна Македонија
Институт за општествени истражувања „МК91“

Координација:

Давор Пашоски
Јоханес Д. Раи

Дизајн и печат:

Винсент Графика Скопје

Фотографија на насловна страница:

Кривогаштани, Васко Наумовски

Книгата може бесплатно да се преземе на:

kas.de/nordmazedonien

Напомена:

Ставовите изнесени во публикацијата не се ставови на Фондацијата Конрад Аденауер, туку се лични гледишта на авторите.

Содржина

Предговор	5
1. Скица на поширокиот европски контекст	7
2. Скица на потесниот внатрешно-политички контекст	10
Заклучок	12
За авторите	14
За издавачите	15

Предговор

Интеграцијата во Европската Унија (ЕУ) претставува една од носечките стратешки цели на македонската надворешна политика.

Во процесот на остварувањето на сопствените надворешно-политички приоритети, од стекнувањето на независноста до денес нашата држава се води од шест главни темелни поставки, кои, како носечки дел од принципите на дејствувањето на Обединетите нации (ОН), се прифатени во поголема или помала мера од сите демократски држави во светот. Тоа се:

- › **Прво**, почитување на Повелбата на ОН, врз чиешто темелни принципи се спроведува надворешната политика на земјата;
- › **Второ**, решавање на конфликтите, споровите и отворените прашања помеѓу државите по мирен пат;
- › **Трето**, придржување до меѓународно-правниот принцип за непроменливост на границите на државите;
- › **Четврто**, почитување и поддршка на политиката за натамошен развој на човековите права во државите;
- › **Петто**, поддржување на напорите за разоружување и непролиферација на нуклеарното оружје и давање поддршка

за нуклеарното разоружување, забрана на сите оружја за масовно уништување, како и

- › **Шесто**, поддршка на уредувањето на меѓународните економски односи низ призма на светскиот процес на глобализацијата и либерализацијата на светската економија, со нагласка дека треба да се заштитат интересите на малите и недоволно развиените државни економии.

Врз основа на овие темелни поставки, пак, се формулирани краткорочните, среднорочните и долгорочните цели на надворешната политика на државата. Тоа се:

- › **Прво**, натамошно развивање на вкупните односи со Република Албанија, Република Грција, Република Бугарија, Република Србија и Косово, како соседни држави;
- › **Второ**, натамошно развивање на стратешкото партнерство со Соединетите Американски Држави (САД);
- › **Трето**, интеграција во ЕУ;
- › **Четврто**, натамошно развивање на односите со останатите држави во светот, како што се Руската Федерација, Народна Република Кина, Индија, Бразил и сл.

Извор: Pixabay.com

Иако изминатите години темелните поставки и целите на надворешната политика на нашата држава во значајна мера останаа непроменети, односно беа прифатени и извршувани од страна на политичките актери, сепак, од аспект на перформансите на извршната власт, воочливи се одредени партикуларни посебности, кои генерално се резултат на три суштински причини:

- › **Прво**, историските околности, кои настанаа по падот на комунизмот во Источна Европа и создавањето независни држави од поранешните федерации;
- › **Второ**, нивната (на владите, н.з.) идеолошка профилираност во периодот на раководењето со земјата, како и
- › **Трето**, развојот и промените, кои се случуваат на домашната и на светската политичка сцена во однос на европските интеграции на земјата.

Интеграцијата во ЕУ претставува една од носечките аспирации на македонската надворешна политика од чие остварување зависи и реализацијата на останатите стратешки приоритети, од една страна, но истовремено, остварувањето на другите стратешки приоритети на домашната политика придонесува во остварувањето на носечката државна заложба за членство во Унијата. Во оваа смисла, со право јакнењето на односите со Брисел претставува врвен стратешки приоритет на сите влади и на сите политички партии, при што, како што ќе видиме, и успехите на државата во оваа смисла претставуваат резултат на заложбите како на левицата и на партиите од десницата, така и на другите политички субјекти кои ги претставуваат останатите социјални или етнички сегменти во земјата.

Имајќи го предвид споменатото, во контекст на динамичните политички промени што настанаа во ЕУ (со сериозното запирање на процесите на проширување во светло на иницијативата на Франција за промена на методологијата од ноември 2019 година), како и со промените во нашата држава (со решавањето на спорот со Република Грција и потпишувањето на т.н. Преспански договор, н.з.¹), се наметнува една нова политичка реалност чиј именител е политичката и институционална амбивалентност. Имено, од една страна, државата совладува една голема пречка за натамошен забрзан развој на односите со Унијата (Преспанскиот договор), меѓутоа, од друга страна, одговорот на Унијата е невалоризирање на оваа реалност преку дополнително „подигнување на прагот“ на критериумите, со што повторно се оневозможува развојот на интеграцијата со ЕУ.

Во продолжение на овој труд е изложен подетален осврт на ваквата состојба која повторно придонесува за пролонгирање на остварувањето на клучната цел на македонската надворешна политика – интеграцијата во ЕУ.

Целта е да се даде придонес во насока на разјаснување на овие прилики кои треба да овозможат носење пообмислени одлуки од страна на креаторите на надворешната политика во нашата земја.

1. Скица на поширокиот европски контекст

Сложените историски, културни, етнички и демографски карактеристики на Балканот ја нагласуваат потребата за елиминација на причините кои можат да го активираат потенцијалот за нови конфликти во регионот.

Перспективата за европска интеграција несомнено ги јакне кохезивните фактори внатре во секоја од етнички-хетерогените држави, но и регионалните иницијативи за зголемена политичка и економска соработка.

Историски гледано, исполнувањето на Копенхагенските критериуми за членство ги подготвува државите кандидати до доволен степен, со цел истите успешно да го започнат дејствувањето како полноправни членки на Европската Унија (ЕУ)². Меѓутоа, иако повеќе од јасно е дека не постои совршено подготвена држава, системот на преговори воспоставен за проширувањето од 2004 година (и подоцна) беше корисен за детална анализа на областите во преговарачките поглавја, но и корисна трансформација со цел приближување до европските стандарди.

Државите од Западен Балкан ја имаат зацртано европската интеграција како суштинска цел на нивните надворешни политики, и севкупните

општествени процеси во внатрешните политики се најчесто подредени на оваа цел.

Членството на Хрватска во ЕУ, како и почетокот на преговорите со Црна Гора и Србија, го одржуваше оптимизмот дека сите држави од регионот ќе започнат преговори, и следствено во догледен временски период ќе станат полноправни членки на Унијата. **Сепак, недостатокот на одлука да се отворат преговори со нови држави од регионот на крајот на 2019 година претставува своевидно замрзнување на процесот на проширување, со што е доведена во прашање европската перспектива на целиот регион.**

Причините за оваа состојба можат да се најдат во повеќе области од европски внатрешен карактер:

- › **Прво**, фрагментираната моќ меѓу различните политички групации после европските избори од 2019 година, со што начинот на одлучување беше значително усложнет;
- › **Второ**, борбата за лидерското место во Унијата меѓу поголемите држави членки и нивните лидери;
- › **Трето**, негативното јавно мислење кај државите членки за приемот на нови членки, како и
- › **Четврто**, растечкото влијание на евроскептичните политички партии во некои држави членки.

Наспроти споменатите, постои и друга група причини што се поврзани со состојбите во државите кои имаат европска перспектива во

Извор: Pixabay.com

смисла на (не)остварливост на нивната цел за интеграција во Унијата. Тие причини би биле следните:

- › **Прво**, недоволен степен на исполнетост на критериумите поврзани со владеењето на правото и реформите на судството;
- › **Второ**, ниско ниво на политички дијалог меѓу партиите во државите од регионот; како и
- › **Трето**, отсуството на конкретни резултати во борбата против корупцијата.

За разлика од државите од Централна и Источна Европа, кои својата европска интеграција ја започнаа и ја завршија, во рок од 15 години од нивната демократизација, државите од Западен Балкан се на прагот да ја одбележат 30-годишнината од својата демократска трансформација без јасна перспектива за полноправно членство во Унијата.

Фрустрацијата што постои кај граѓаните од државите од регионот, како и нивните политички елити, се зајакнува со секое одложување на фазите на европска интеграција. Оваа состојба, пак, придонесува за намалување на ентузијазмот за спроведување општествени промени кои значат исполнување на европските критериуми.

После последниот развој на настаните, одржувањето на притисокот за имплементација на Копенхагенските критериуми останува еден од основните проблеми во внатрешните подготовки на патот кон ЕУ.

Недоволната подготовка на некои од државите кои станаа дел од ЕУ со проширувањето од 2004/2007 година, ја наметна потребата од посеопфатен пристап во механизмот на преговарањето, особено во областите на владеењето на правото, борбата против корупцијата и реформите во правосудството. Оттаму, отворањето на поглавјата во чијшто фокус се овие области на почетокот на преговорите се сметаше дека ќе придонесе за подобра подготовка на државите кандидати, и ќе се оневозмо-

жи прием на нови членки кои сè уште ќе имаат проблеми во оваа насока. Сепак, според некои членки на Унијата, преговарачката постапка не нуди доволна сигурност за исполнетоста на критериумите, **и се наметнува потребата од воспоставување нова преговарачка методологија, која ќе оневозможи влез во Унијата на држава што нема да биде доволно подготвена.**

Предлогот за овој нов механизам го претстави Франција³, во ноември 2019 година, во документ што предвидува напуштање на системот на 35 поглавја, и воведување седум чекори кон полноправно членство:

- › **Прво**, владеење на правото и фундаментални права;
- › **Второ**, образование и истражување;
- › **Трето**, вработување и социјални прашања;
- › **Четврто**, финансиски прашања;
- › **Петто**, единствен пазар, земјоделство и рибарство;
- › **Шесто**, надворешни работи, како и
- › Седмо, друго.

Исполнувањето на критериумите од првиот чекор би значело можност да се направи следниот чекор, со што државата која преговара би можела да се вклучи во европските програми од соодветната област. Конечна цел би била полноправно членство, и државата би била подготвена подобро отколку со сегашниот метод на преговарање.

Во согласност со најавите, новиот состав на Европската комисија ќе треба да предложи реформа на преговарачкиот систем на почетокот на 2020 година, со што Советот на ЕУ би можел да донесе евентуална одлука за почеток на преговорите со нови држави од Западен Балкан во првата половина на истата година.

Францускиот предлог за реформа на процесот на проширувањето на ЕУ беше повод 9 држави членки на Унијата да вообличат сопствен предлог одговор⁴ за иновирање на овој процес во насока на зголемување на неговата ефикасност.

Според претставниците на Австрија, Чешка, Естонија, Италија, Латвија, Литванија, Малта, Полска и Словенија, целта на овој предлог е процесот на интеграциите да се направи одржлив и да се забрза.

Споредено со францускиот предлог, овој нов предлог предвидува процесот на преговори по поглавјата да се одвива паралелно, а не одвоено и консекутивно, при што, како и во однос на француските позиции, посебен акцент се става на темите што се однесуваат на владеењето на правото.

Она што е важно и релевантно е дека европската перспектива за државите од Западен Балкан останува реална и остварлива можност. Во прилог на споменатото упатуваат и ставовите на официјалните претставници на новата Европска комисија. Имено, според новата претседателка на Европската комисија, Урсула фон дер Лајен, ЕУ е должна на државите од Западен Балкан да им понуди јасна перспектива за полноправно членство, додека, пак, за европскиот комесар за добрососедство и за проширување, Оливер Вархеи, новата методологија за проширувањето ЕУ треба да ја усвои во февруари 2020, одлуката за почеток на преговори за членство со западнобалканските држави треба да ја донесе во март 2020, а политичкиот импулс за придвижување на овој процес треба да следува во мај 2020, кога треба да се одржи Самитот на ЕУ во Загреб.⁵ Во однос на методологијата, според досегашните изјави, „Европската комисија инсистира на тоа дека не станува збор за промена на процесот, туку за негова ревизија со цел тој да стане подинамичен и поефикасен и истиот содржи четири столба: кредибилитет, политичко управување, динамичност и предвидливост, односно условеност.⁶

Имајќи го предвид искуството со францускиот „блиц-криг“ од крајот на 2019 година во светло на начинот на одлучување на самата ЕУ, не може со сигурност да се предвиди дали официјален Брисел ќе „му даде нов ветер во едра“ на Западен Балкан. Во секој случај, изјавата на германската канцеларка, Ангела Меркел, од јануари 2020 дека др-

жавите од Западен Балкан заслужуваат да ги започнат преговорите со ЕУ, може да се оцени како одличен индикатор кој внесува нов оптимизам во историјата на односите помеѓу западнобалканските држави и Европската Унија.⁷

2. Скица на потесниот внатрешно-политички контекст

Интегрирањето во ЕУ претставува јасно и недвосмислено изразен стратешки интерес и приоритетна цел на нашата држава.

Основните цели на интегрирањето во ЕУ се следните:

- › **Прво**, развој на демократскиот политички систем;
- › **Второ**, унапредување на пазарната економија;
- › **Трето**, забрзување на социјалниот и економскиот развој;
- › **Четврто**, зајакнување и продлабочување на соработката со државите членки на Европската Унија и државите кандидати за членство;
- › **Петто**, интегрирање во европскиот систем на заедничка надворешна и безбедносна политика, како и
- › **Шесто**, консолидирање на позицијата на државата на меѓународен план.

Дипломатските односи со ЕУ беа воспоставени во 1995 година, по што следувахе склучувањето на Спогодбата за соработка. Зачленувањето во програмата ФАРЕ⁸ во 1996 година овозможи позначаен поттик на процесите што водеа кон понатамошно приближување кон Унијата. Со воведувањето на регионалниот пристап од страна на Европската Унија кон државите од Западен Балкан, во 1997 година и процесот на стабилизација и асоцијација, во 1999 година беше определена рамката на Европската Унија за понатамошни односи. Имено, нашата земја беше првата од регионот со која ЕУ склучи Спогодба за стабилизација и асоцијација во 2001 година, која стапи на сила на 1 април 2004 година, повторно како прва спогодба од ваков вид која влегува во сила. Спогодбата овозможи постепено усогласување на соодветните политики, законодавството и институциите кон вредностите и стандардите на Европската Унија. Во оваа смис-

ла, понатаму по предавањето на одговорите на прашалникот во 2005 година, на 9 ноември истата година Европската комисија препорача доделување на статусот кандидат за членство на нашата држава во ЕУ, одлука која беше потврдена во декември од страна на претседателството на Европскиот совет.

Од тој момент, натаму, целта на надворешната политика на земјата е почеток на преговорите за членство и нивно водење во еден разумен рок, со цел поскоро интегрирање на државата во Унијата. Во оваа смисла, периодот од 2005, кога на земјата ѝ беше доделен статусот кандидат за членство, можеме да го поделиме во два дела, при што пресвртната точка е надминувањето на спорот со името со Грција од 2019 година, што требаше да доведе до натамошен развој на европските интеграции. Во периодот до надминувањето на спорот со името, единствениот позначаен успех е одлуката на Европскиот совет од 2009 година за визна либерализација за граѓаните на нашата држава. Оттаму,

Извор: Pixabay.com

со оглед на должината на временскиот период во кој отсутствуваше позначаен развој на интеграциите, со право политичките очекувања беа дека решавањето на спорот со името ќе доведе и до деблокирање на европските интеграции, што не се случи како резултат на растот на атмосферата на противење на проширувањето од страна на некои држави членки предводени од Франција. Ваквата состојба повторно ја враќа нашата држава на состојбата од пред 2019 година. Оваа состојба, пак, придонесува за појавување на најмалку 4 предизвици на македонската политика:

- › **Прво**, одржување на нивото на еврооптимизам кај граѓаните на земјата, кое е нарушено;
- › **Второ**, одржување на нивото на интерес и мотивација за реформи од страна на институциите и администрацијата, во услови на повторен застој на европските интеграции;
- › **Трето**, оневозможување популистички, недемократски политички тенденции по примерот на други европски држави;
- › **Четврто**, одржување на внатрешната меѓуетничка и меѓурелигиска кохезија.

Извесно е дека заклучните согледувања за најновата политичка историја на земјата ќе се сведат на констатацијата дека во моментите кога ЕУ беше фасцинирана од проширувањето, институциите на земјата не покажаа доволна подготвеност и заинтересираност да ја остварат таа цел (по примерот на Словенија). Истовремено, од друга страна, пак, во оној момент кога регионалната геополитика овозможи надминување на блокадите за откочување на европските интеграции, ЕУ манифестира неподготвеност за вклучување на нашата земја во своите редови.

Европската иднина на нашата држава продолжува да биде обвиена со магла.

Во отсуство на јасен одговор од Унијата, земјата се наоѓа пред сложениот предизвик да го одржи балансот на односи и демократска кондиција за да може да се интегрира кога ќе се создадат ус-

ловите, што претставува исклучително сложена задача.

Наспроти внатрешната динамика на приспособувањето во самата ЕУ во однос на начинот на кој треба да се одвива процесот на проширувањето, и нашата држава има свој сет од обврски кои мора да ги реализира. Во оваа смисла, како најнужни се наметнуваат следните:

- › **Прво**, реформа на судскиот и обвинителскиот систем на државата во насока на поцелосна имплементација на концептот на владеење на правото;
- › **Второ**, одржување беспрекорни, фер и демократски парламентарни избори во април 2020 година;
- › **Трето**, унапредување на темпото на реформи во сите клучни сегменти во согласност со обврските кои произлегуваат од целта за натамошна трансформација на македонскиот уставно-правен систем со оној на ЕУ.

Заклучок

---

1. Интеграцијата во ЕУ претставува една од носечките аспирации на македонската надворешна политика од чие остварување зависи и реализацијата на останатите стратешки приоритети, од една страна, но истовремено, остварувањето на другите стратешки приоритети на домашната политика придонесува во остварувањето на носечката државна заложба за членство во Унијата.
2. Имајќи го предвид споменатото, во контекст на динамичните политички промени што настанаа во ЕУ (со сериозното запирање на процесите на проширување во светло на иницијативата на Франција за промена на методологијата од ноември 2019 година), како и со промените во нашата држава (со решавањето на спорот со Република Грција и потпишувањето на т.н. Преспански договор), се наметнува една нова политичка реалност чиј именител е политичката и институционална амбивалентност. Имено, од една страна, државата совладува една голема пречка за натамошен забрзан развој на односите со Унијата (Преспанскиот договор, н.з.), меѓутоа, од друга страна, одговорот на Унијата е невалоризирање на оваа реалност преку дополнително „подигнување на прагот“ на критериумите, со што повторно се оневозможува развојот на интеграцијата со ЕУ.
3. Историски гледано, исполнувањето на Копенхагенските критериуми за членство ги подготвува државите кандидати до доволен степен, со цел истите успешно да го започнат дејствувањето како полноправни членки на Унијата. Меѓутоа, иако повеќе од јасно е дека не постои совршено подготвена држава, системот на преговори воспоставен за проширувањето од 2004 година (и подоцна), беше корисен за детална анализа на областите во преговарачките поглавја, но и корисна трансформација со цел приближување до европските стандарди. За разлика од државите од Централна и Источна Европа, кои својата европска интеграција ја започнаа и ја завршија, во рок од 15 години од нивната демократизација – државите од Западен Балкан се на прагот да ја одбележат 30-годишнината од својата демократска трансформација без јасна перспектива за полноправно членство во Унијата. Фрустрацијата која постои кај граѓаните од државите од регионот, како и нивните политички елити, се зајакнува со секое одложување на фазите на европска интеграција. Оваа состојба, пак, придонесува за намалување на ентузијазмот за спроведување општествени промени кои значат исполнување на европските критериуми. После последниот развој на настаните, одржувањето на притисокот за имплементација на Копенхагенските критериуми останува еден од основните проблеми во внатрешните подготовки на патот кон ЕУ.
4. Извесно е дека заклучните согледувања за најновата македонска политичка историја ќе се сведат на констатацијата дека во моментите кога ЕУ беше фасцинирана од проширувањето, институциите на земјата не покажаа доволна подготвеност и заинтересираност да ја остварат таа цел (по примерот на Словенија). Истовремено, од друга страна, пак, во оној момент кога регионалната геополитика овозможи надминување на блокадите за откочување на европските интеграции, ЕУ манифестира неподготвеност за вклучување на нашата земја во своите редови.
5. Во отсуство на јасен одговор од Унијата, земјата се наоѓа пред сложениот предизвик да го одржи балансот на односи и демократска кондиција за да може да се интегрира кога ќе се создадат условите, што претставува исклучително сложена задача. Имено, сите следни политички партии кои на избори ќе ја добијат довербата од страна на граѓаните да ја формираат владата, ќе треба

да најдат доволно голема енергија во емпатијата кон својата држава како единствен мотив која треба да им даде сила да ја довршат модернизацијата на нашата држава.

6. Наспроти внатрешната динамика на приспособувањето во самата ЕУ во однос на начинот на кој треба да се одвива процесот на проширувањето, и нашата држава има свој сет од обврски кои мора да ги реализира. Во оваа смисла, како најнужни се наметнуваат следните: прво, реформа на судскиот и обвинителскиот систем на државата во насока на поцелосна имплементација на концептот на владеење на правото; второ, одржување беспрекорни, фер и демократски парламентарни избори во април 2020 година; трето, унапредување на темпото на реформи во сите клучни сегменти во согласност со обврските кои произлегуваат од целта за натамошна трансформација на македонскиот уставно-правен систем со оној на ЕУ.

1 Официјалниот назив на Преспанскиот договор е: Final Agreement for the settlement of the differences as described in the United Nations Security Council Resolutions 817 (1993) and 845 (1993), the termination of the Interim Accord of 1995, and the establishment of a Strategic Partnership between the Parties. Со овој Договор, меѓу другото, кон името Република Македонија, се додава придавката „северна“. Види s.kathimerini.gr, 2020. 2 Види eur-lex.europa.eu, декември 2019. 3 Повеќе за новиот пристап на Франција во однос на проширувањето на ЕУ во текстот „France outlines proposal to overhaul EU accession process“, politico.eu, декември 2019. 4 Повеќе за предлогот на Австрија, Чешка, Естонија, Италија, Латвија, Литванија, Малта, Полска и Словенија во однос на проширувањето на ЕУ во текстот: „Seven stages	of EU accession: This is how France would reform the process“, europeanwesternbalkans.com, декември 2019. 5 Повеќе за загрепскиот Самит, како и за позиците на Сојузна Република Германија, во текстот: „Merkel hopes EU entry talks with Albania and North Macedonia will start in March“, јануари 2020. 6 Повеќе на: „МИА го објави нацрт-извештајот за ревидираната методологија на пристапните преговори“, 360stepeni.mk, февруари 2020. 7 Оп.цит. „Merkel hopes EU entry talks with Albania and North Macedonia will start in March“, јануари 2020 8 PHARE - Poland and Hungary: Assistance for Restructuring their Economies.

За авторите

Д-р Васко Наумовски е вонреден професор по меѓународни односи на Правниот факултет „Јустинијан Први“ на Универзитетот „Св. Кирил и Методиј“. Поранешен стипендист на Фондацијата Конрад Аденауер. Во периодот 2009-2011 година е заменик на претседателот на Владата, задолжен за европски прашања. Наумовски е поранешен амбасадор на земјата во Соединетите Американски Држави.

Д-р Александар Спасеновски е вонреден професор на Катедрата по уставно право и политички систем на Правниот факултет „Јустинијан Први“ при Универзитетот „Св. Кирил и Методиј“ во Скопје. Поранешен стипендист на Фондацијата Конрад Аденауер. Спасеновски три пати бил избран за пратеник во Собранието (2006, 2008 и 2011).

Д-р Јован Андоновски е насловен доцент на Катедрата по граѓанско право на Правниот факултет при Универзитетот „Гоце Делчев“ во Штип. Андоновски докторирал на областа римско право. Поранешен стипендист на Фондацијата Конрад Аденауер. Од 2016 година е заменик народен правобранител.

За издавачите

Слобода, правда и солидарност се основните начела врз кои се темели работата на **Фондацијата Конрад Аденауер (КАС)**. КАС е политичка фондација тесно поврзана со Христијанската демократска унија на Германија (ЦДУ). Ние работиме на образовни програми за општеството и политичка едукација, соработуваме со владини институции, граѓански организации и избрани елити, градејќи силни партнерства. Заедно со нашите партнери даваме придонес кон создавањето меѓународен поредок, кој овозможува секоја земја да се развива во духот на слободата и својата одговорност.

Основан во 2018 година, **Институтот за општествени истражувања - МК91** е независна и непрофитна организација која, пред сè, е насочена кон академските истражувања, правно-политичката анализа, како и обуките.

Основан од страна на академски кадар со претходно значајно политичко и дипломатско искуство, МК91 е посветен на широк спектар мултидисциплинарни истражувања, настојувајќи да ги идентификува можностите за промена во македонското општество, како и да промовира политики и решенија кои имаат за цел натамошно да го поттикнат севкупниот развој, како и регионалната и меѓународната соработка.

Посветен на зајакнување на потенцијалот на идните генерации, МК91 овозможува едукација на младите лидери преку предавања, семинари и работилници.

Настојувајќи да ги претвори политиките во реалност, ја охрабруваме јавната дебата и дијалогот насочен кон најважните предизвици, вклучувајќи ја академската заедница, политичките институции, бизнис-лидерите, граѓанското општество, како и останатите носители на одлуки на локално, национално и на меѓународно ниво.

Преку своите јавни настани, стручни анализи и научни публикации, МК91 широко го отвора просторот за дискусии во однос на актуелните теми, охрабрувајќи го учеството во јавниот живот од страна на сите структури на општеството.

МК91 посебно е сосредоточен на: правно-политичките и економските анализи; владеењето на правото и човековите права; меѓународните односи; миграцијата и бегалците; регионалната соработка; безбедноста и одбраната; демографската политика; образовните реформи; истражувањата на јавното мислење; слободата на медиумите, како и заштитата на животната средина.

Фондација Конрад Аденауер

ул. Ристо Равановски 8
МК – 1000 Скопје
тел.: +389 2 3217 075
skopje@kas.de
kas.de/nordmazedonien

**Институт за општествени
истражувања - МК 91**

ул. Димитрие Чуповски 4/1-14
МК-1000 Скопје
mk91institute@gmail.com
mk91.mk